

ОБРАЗОВАНИЕТО КАТО ПОДСИСТЕМА НА СИСТЕМАТА ЗА НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ

Петко Димов

Съвременния свят е признал важноста на качествено образование. В Лисабонската стратегия и Европа е декларирала нуждата от инвестиции в образованието. Всяка държава се нуждае от достатъчно и добре обучени човешки ресурси за повишаване на националната си сигурност.

Големият проблем на нашето общество днес е формирането на ясна политика в областта на образованието и науката. Това не може да стане без оглед на изискванията на системата за националната сигурност на страната. Поради това този доклад е посветен на изясняването на схемата на структурните елементи на образователната подсистема, като част от системата за национална сигурност на страната.

Проблемът не е във формулирането на нова военно образователна система или нови схеми на образователните степени (такива има под път и над път), а цялостна схема на елементите на националната образователната система като част от общата система.

Според "**Концепция за национална сигурност**" в конкретен план под понятието национална сигурност се разбира динамично състояние, при което за държавата и обществото не съществува пряка опасност от въоръжено нападение, политически натиск или икономическа принуда, така че те да могат свободно да осъществяват своето развитие и прогрес.

На националната сигурност са присъщи специфични проблемни области - **аспекти**: политически, икономически, социални, етнически, духовни, военни, информационни и екологични компоненти. Всеки от компонентите самостоятелно или в съчетание с другите, както и с редица странични фактори, може да се окаже критичен за държавата, но всички те са зависими по един или друг начин от нивото на образование на човешките ресурси в тях.

От една страна всеки един от тях зависи от качеството на хората. Следователно образованието трябва да дава подходящите компетенции по всеки един аспект на националната сигурност.

От друга (по специално за етническия компонент) е известно, че образованието е най-добрия инструмент за социализация на етносите, а от там може да влияе и на количеството на масите.

Не на последно място е важността на духовния компонент, който се определя от морала и ценностите на гражданите на страната. А след семейството, образователната система е най-важния фактор за формиране на националните ценности. Следователно образователната система трябва не само да образова, а и да възпитава.

Какво следва да се разбира под образователна подсистема?

Множество от елементи на национално ниво, чиято функция е да създават или помагат на индивидите да повишават своите знания, а от там и нивото на национална сигурност. Тя е система, защото има общи **цели** и принципи за взаимодействие между елементите. Крайната цел на образованието е отправна точка за всички елементи и процеси, свързващи елементите в тази подсистема. Системата разполага със структури и ресурси, и е регулирана от правила.

Образованието е част от образователната система. За определяне на неговите структурни елементи може да се използва кръгът на ЮНЕСКО, който дава най-общата структурна рамка.

Във външния кръг на образованието са разположени:

- Управленска и административна система;
- Подходяща законова рамка;
- Начини за измерване на резултатите от обучението;
- Ресурси;
- Провеждане на правилна политика

В средния кръг са:

- Съдържание
- Обкръжаваща среда
- Процеси
- Принос на учащия
- Всеобхватност

Във вътрешния кръг е разположено обучението, а според мен за нуждите на националната сигурност е необходимо да се добави и възпитанието. Факт е, че две трети от осмокласниците в България предпочитат да живеят постоянно в друга държава, което говори, че не само дисциплината, а и възпитанието не са на необходимото ниво.

Елементите на образователната система са многобройни и са свързани помежду си в сложни отношения:

- Визия, мисия и цели на образованието (на национално и Европейско ниво)
- Отношения и зависимости
- Мотивация и начални умения на участниците (учители, ученици, администрация)
- Административни/ управленски структури
- Схеми и методи за учене/ обучение

- Доминиращо културно послание
- Методи за оценка на качеството на образованието
- Минимални учебни изисквания
- Конкурентоспособност на учители и ученици
- Кариерно развитие и формиране на училищен мениджмънт
- Учебни пътеки
- Стандартни образователни процедури
- Административни процеси (яснота, отговорности и нормиране)
- Политически и глобални процеси
- Финансиране на образованието и училищата
- Общество и семейство

При **агрегиранито** на елементите, като част от системата за национална сигурност може да се разграничат три основни области в архитектурата на образователната подсистема:

Концепция за изграждане на образователната подсистема, която трябва да отговори на въпроса „Защо и какво искаме да постигнем с образователна система?“ Държавното управление следва да изясни визията, мисията и целите на образованието. Те трябва да предоставят гъвкавост и свобода на образователните структури и прозрачност на управлението. В създаването на концепцията трябва да участва не само министерство на „Образованието и науката“, а военната и останалата експертиза на страната.

Държавната администрация следва да създаде **правила и методи**, които да отговарят на въпросите „Кой, къде, как и кога?“ Тук влизат:

- Закони за образованието и науката
- Учебни планове и програми, които да включват аспектите на националната сигурност.
- Държавни изисквания
- Управленски процедури
- Критерии за оценяване на качеството

При определяне на **ресурсите**, обществото трябва да си отговори на въпросите „Къде и колко?“ , като следва да включват:

- Качествени учители
- Образователни структури
- Учебници и учебни материали
- Централни и местни управленски структури
- Управленски и образователна информационна структура
- Централно и местно финансиране

Освен статичните елементи в системата трябва да се имат в предвид и различните **процеси на образованието**. А те следва да бъдат създадени с оглед на аспектите на системата за национална сигурност и да

включват политически, икономически, социални, етнически, духовни, военни, информационни и екологични компоненти в образователните процеси.

Учебните планове и програми трябва да включват предмети даващи компетенции от посочените по горе аспекти на националната сигурност и в частност предмета „Военно дело”. Освен предоставянето на компетенции в различните области, по-важно е да се формира ценността система на обучаемите.

Всички знаем, че една от основните ценности на Българския народ е образованието. Ние отделяме от залъка си за да пратим децата в добро училище. Защо обаче тези, които получават така скъпо образование са толкова неефективни в живота?

Вероятно защото живеят във време на реформи. Споровете за матурата продължават с години и тя се превърна в олицетворение на корупцията в образованието. В България реформата в образованието се занимава с това **какво да се учи, вместо как да се учи**. Тук се избира количеството пред качеството или да знаеш какво, но да не знаеш как. Изпитите са акт на проверка на наученото в училище, не на знанието.

В нашето училище посредствените постепенно достигат способните и ги изпреварват. Първите натискат газта, а вторите спирачки и се учат на мързел и безделие. Семплите и упоритите наваксват с повече труд и по-късно именно те се превръщат в лидери. Както казват германците „У нас от 10 деца се ражда едно умно и като порасне, то става началник, а у вас от 10 деца - 9 са умни и си избират тъпия за началник”.

Тогава как да променим образователната система?

Тя трябва да развива силните страни на обучаемите, а не да компенсира слабостите им. Учебния процес да бъде центриран около ученика, а не около преподавателя. При нас това е точно обратно, свободомислието и инициативата се изхвърлят още с прекрачване на прага на училището. От учениците се иска да възпроизведат материала от учебника със запетайките, а не да дебатираат идеи и алтернативи за развитие. От преподавателите се иска да дават отговори на всички въпроси, затова вместо да обясняват с прости думи, те се стремят да използват неразбираем академичен език за да предизвикат по-голям респект. Несъгласието с академични въпроси се счита за липса на уважение и лоялност.

Ако искаме децата ни не просто да взимат дипломи, а да успяват трябва да променим начина по който се учи. Трябва да ги възпитаваме като победители, да ги подтикваме да мислят, да изразяват мнението си и да култивираме стремежа им към постижение. Да не ги караме да зубрят, а да изграждаме способност да боравят с информация, автономно поведение и да се обучават на предприемачество, а не на зубрачество.

От направения анализ може да се формулират следните **изводи**:

Образователната система следва да се разглежда като подсистема на системата за национална сигурност, която има общи цели и принципи за взаимодействие между елементите.

В доклада са дефинирани структурните елементи и процеси на образованието обвързани с национална сигурност на страната.

Целите на образователната система следва да се определят според аспектите на системата за национална сигурност. Тя трябва да предоставя съответните компетенции по различните компоненти на системата за сигурност. Да социализира различните етноси, да формира общи национални ценности и да възпитава обучаемите в предприемчивост и критично мислене на автономна личност.

РЕФЕРЕНЦИИ:

1. Концепция за основните принципи и иновативните моменти в проекта на нов закон за предучилищното и училищното образование
2. Г. Бахчеванов. Система за национална сигурност. Държавни институции и оперативни компоненти. С., ВА „Г. С. Раковски” 2007.
3. Генов Ю. Защо толкова малко успяваме, ИК, С.; 2004
4. Слатински, Н. Национална сигурност: аспекти, анализи, алтернативи.С., Българска книжарница, 2004.
5. <http://www.novoobrazovanie.org/>